

Çekici Güçler Yaklaşımı ile Uluslararası Göç: Ampirik Bir Analiz

Alper Aslan*, Sevil Özdiğil**

Özet

Bu çalışma, göç ve hedef ülkelerin ekonomik koşulları arasındaki belirleyici etkileşimi ampirik olarak incelemektedir. 18 Avrupa Birliği ülkesi için 1994-2015 dönemi verileri ele alınarak Panel ARDL tekniği kullanılmıştır. Sonuçlar, uzun dönemli ve kısa dönemli iki duruma göre farklılık göstermektedir. Uzun dönemde tüm değişkenler istatistiksel açıdan anlamlıdır. Hedef ülke grubunun kişi başı gelirlerinin, iş fırsatlarının ve sanayileşmesinin göç akışlarının büyüklüğünü önemli ölçüde artırdığına dair kanıtlar bulunmuştur. Diğer taraftan çekim faktörü olarak kişi başına düşen gelirin hem kısa dönemde hem de uzun dönemde göçü pozitif yönde oldukça etkilediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Çekici Faktörler, Panel ARDL

JEL Sınıflandırması: F22, B22, C33

International Migration by the Attractive Forces Approach: An Empirical Analysis

Abstract

This study empirically examines the determinative interaction between migration and the economic conditions of target countries. Panel ARDL technique was used taking into account the 1994-2015 period data for the 18 European Union countries. The results vary according to two long-run and short-run situations. In the long-run all variables are statistically significant. Evidence has been found that the per capita income, business opportunities and industrialization of the target country group has significantly increased the size of migration flows. On the other hand, income per capita as a factor of attraction has been found to significantly affect migration both in the short-run and long-run in the positive direction.

Keywords: International Migration, Attraction Factors, Panel ARDL

JEL Classification: F22, B22, C33

* Prof. Dr., İktisat Ana Bilim Dalı, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, e-posta: alperaslan@nevsehir.edu.tr.

** Doktora Öğrencisi, İktisat Ana Bilim Dalı-Göç Bilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, e-posta: sevilozdil@gmail.com.

1. Giriş

Avrupa Birliği'ne göç ve göç dalgalanmaları özellikle ekonomik kriz ve ekonomik büyümenin farklı dönemlerinde çok sayıda gerçekleşmiştir. Özellikle 19. yüzyılda ülkeleri sanayileştirme çabaları, hızlı nüfus artışına yol açan göç hareketlerine neden olmuştur. Bu nedenle göçler daha çok gelişmiş yerlerde yoğunlaşmıştır. Ekonomik aktivite düzeyi, Ravenstein, (1885, s. 234) tarafından önemli bir belirleyici olarak kabul edilirken, yüksek bir ekonomik refah aynı zamanda o bölgede yaşayan insanlar için daha fazla faaliyet, hizmet ve fırsat anlamına gelmektedir. Dahası, dinamik merkezler ve bölgeler genellikle hareketli oldukları kabul edilen gençleri çekmektedir. Örneğin bu ülkeler göçmenlere güvenli bir ekonomik yaşam (örneğin, beceri-kariyer eşleşmesi ve arzu edilen yaşam tarzlarını karşılayabilme yeteneği) ve menşe ülkede bulunmayan sosyal fırsatları (örneğin, istenen sağlık hizmeti gibi) sunmaktadır (Parkins, 2010, s. 6). Bunun en temsili ve önemli ekonomik değişkeni gayri safi yurtiçi hasıladır. Diğer değişkenler, yaşam maliyetinin içsel yönden etkisini ölçmek için kullanılmaktadır. Bu bakımdan gerek arz gerekse talep faktörleri uluslararası göç akışlarını etkilemektedir. Göçmenlerin ekonomik ve ekonomik olmayan teşviklere göre hareket etme kararları, emek hareketlerinin arz yönünü şekillendirirken, ev sahibi ülkenin göç politikası da talep tarafını, yani hedef ülkedeki göçmenlere olan talebi temsil etmektedir (Mayda, 2010, s. 1252-1253). İnsanların bir bölgeden başka bir bölgeye geçme kararlarının nedeni sadece ekonomik faktörlerle ilgili değildir. Göç akımlarını etkileyebilen son değişkenler grubu oldukça geniştir ve yaşam kalitesi, eğitim, sağlık, mesafe gibi etmenler ile ilgilidir. Bu anlamda, bu tür değişkenler yaşam kalitesini etkileyebilecek tüm faktörleri yansıtmaktadır. Bütün bu etkenlere kamu güvenliği, sosyal hizmetler, çevresel kalite, siyasi ve diğer pek çok konu dâhildir (Etzo, 2008, s. 10).

Klasik modeller göçü, ulusal sınırlar içinde işsizlik ve kişi başına düşen gelir farklılıklarını azaltan dengeleme mekanizması olarak görmektedir. Farklı yerler arasındaki farklı ayrımlar, insanları bir yerden göç etmeye ve onları başka bir yere taşımak için çekmeye iten önemli faktörlerdir. Bununla birlikte göç, işsizlik oranı, sanayileşme, gelir, enflasyon gibi makro değişkenlerin ekonomik sistemleri arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Bu nedenle farklı yerler arasındaki heterojenlik, her lokasyonun yapısal özelliklerini etkileyebilen bir nüfusu yeniden entegre etme sürecine neden olur (Etzo, 2008, s. 5).

Bu bağlamda bu çalışma uluslararası göçün çekici faktörlerinden oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, küresel ülkeler panelinden Avrupa Birliği'ne uluslararası göçün makroekonomik belirleyicilerini Panel ARDL yöntemi ile analiz etmektir. Panel ARDL'nin diğer dinamik panel ekonometrik teknikler üzerindeki avantajı, kısa süreli katsayılar, ayarlama hızları ve hata değişimlerinin homojenlik kısıtlamaları olan ülkelerde sadece uzun dönemli parametrelere göre değişmesine izin vermesidir. Bu nedenle bu çalışmada, 1994-2015 dönemi verileri dikkate alınarak Avrupa Birliği'ne üye 18¹ ülke için göç hareketlerinde çekici olan faktörler Panel ARDL analizi ile incelenmiştir. Amaç, göçün ekonomik belirleyicilerindeki son değişikliklerin göç potansiyelinin büyüklüğünü etkileyip etkilemeyeceğini değerlendirmektir.

Bu çalışmanın literatüre katkısı ilk olarak, diğer çalışmaların aksine (Mayda, 2010; Er, 2015; Schoorl ve diğerleri, 2000; Datta, 2014) talep tarafındaki ülkelerin çekici faktörleri üzerinde daha çok durmaktadır. İkinci olarak hem veri setinin farklılığı hem de yöntem açısından literatüre ek bir yorum getireceği beklenmektedir.

Bu çalışma beş bölüme ayrılmıştır ve çalışmanın amacı doğrultusunda birinci bölümde giriş yapılmıştır. İkinci bölümde AB'ye göç eğilimleri ve Lee'nin itme-çekme kuramı ile ilgili bilgilere yer verilirken, üçüncü bölüm literatürden oluşmaktadır. Dördüncü bölümde metodoloji ile uygulamanın esasları anlatılmıştır. Son bölüm olan beşinci bölüm ise sonuç ve değerlendirmeden oluşmaktadır.

2. AB'ye Göç Eğilimleri ve Çekici Faktörler

İkinci Dünya Savaşı sonrası sömürgeciliğin ve Batı toplumlarındaki hızlı ekonomik büyümenin ardından, Güney-Kuzey yönlü göçün güçlü bir şekilde arttığı ve küresel göç hareketlerinin tersine döndüğü görülmüştür. Bu, Batılı olmayan, kültürel ve fiziksel olarak farklı göçmenlerin eşi görülmemiş bir şekilde yerleşmesiyle birçok Batı toplumunu karşı karşıya getirmiştir. Batı toplumlarının yerleşik nüfusları için küresel göçün bu artan görünürlüğü, mevcut göçün de daha önce görülmemiş düzeylerde olduğu ve bunun göçle ilgili olduğu yönündeki popüler algıları kısmen açıklayabilir. Bu durum,

1 Avusturya, Belçika, Çekya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Macaristan, İtalya, İrlanda, Lüksemburg, Hollanda, Polonya, Portekiz, Slovakya, İspanya, İsveç, İngiltere.

ikinci bir popüler göç mitiyle ilgilidir; yani, yoksulluk ve sefalet, emek göçünün temel nedenleridir. Göç, geçim kaynağını iyileştirme arzusundan dolayı ortaya çıkmasına rağmen, göç edenler bu grubun en fakirleridir. Ancak “emek dışı” durumunda, kıtlık, savaş veya doğal afetlerden etkilenen bölgelerden gelen mülteci tipi göçler, genellikle göç etme eğiliminde olan en fakir gruplar içerisinde yer almayabilir.

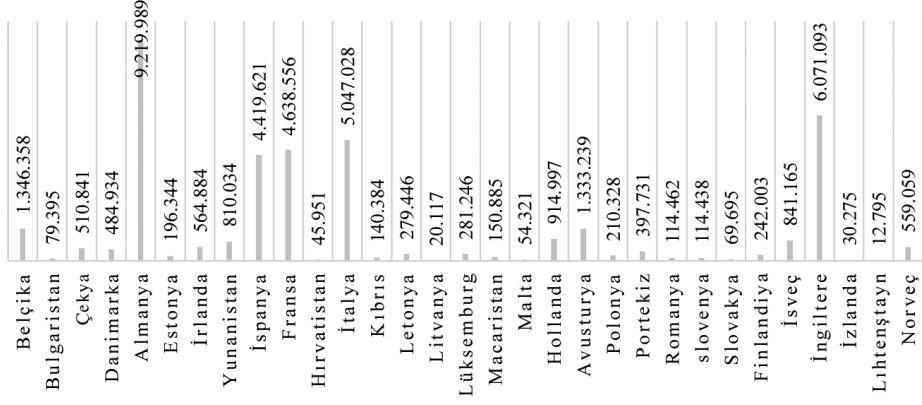
Nitekim göç, önemli maliyetler ve riskler içerir. Bilgi ve sosyal ağların yanı sıra, gerekli özlemleri de gerektirir. Bu durum, yükselen gelirler, eğitim seviyeleri ve bilgiye erişim biçimindeki sosyoekonomik gelişmenin başlangıçta artan göç ile ilişkili olma eğiliminde olduğu yolundaki çelişkiyi açıklamaktadır (Haas, 2007, s. 1271). Ekonomik rollerinin yanı sıra yüksek vasıflı göçmenler, hedef ülkelerdeki toplumsal ve politik platformlarda, sivil toplumun gelişmesinde, azınlık gruplarının özgürleşmesinde önemli ve olumlu bir rol oynarlar. Bunun en önemli nedenlerinden biri, hedef ülkelerde çok daha fazla fırsat ve özgürlüğe sahip olma imkânlarının olmasındandır. Bu tür sosyal ve politik yatırımlar yoluyla göçmenler genel olarak menşe ülkelerde daha iyi bir toplumsal iklimin şekillenmesine katkıda bulunabilir. Bu, göçün etkisinin her zaman pozitif olduğu ve herhangi bir göçün gerçekleşmeyeceği anlamına gelmemektedir. Nitekim Lee E, (1966, s. 49-50)'nin “*A Theory of Migration*” adlı makalesinde ileri sürdüğü “*itme-çekme*” kuramının göç etme ve göçe karar verme sürecine giren faktörleri şu şekilde özetlemiştir:

1. Menşe bölge ile ilgili faktörler
2. Hedef bölge ile ilgili faktörler
3. Müdahale engelleri
4. Kişisel faktörler

Bu kurama göre hem menşe ülke hem de hedef ülkede göçü etkileyen itici ve çekici faktörler bulunmaktadır. Göç, varsayıldığı gibi, kısmen menşe ve kısmen de varış noktasındaki olumlu ve olumsuz faktörlerin bir değerlendirmesinden kaynaklanırsa eğer, bölgeler arasındaki çeşitlilik, yüksek düzeyde göçlere neden olmaktadır. Nitekim itmeye ve çekmeye sebep olan etmenler bir hayli fazla ve karmaşıktır, çünkü göçe neden olan faktörlerin avantaj ve dezavantajları eğitim, yaş, cinsiyet gibi kişisel faktörleri de barındırmaktadır. Örneğin; çocuklu bir aile için hedef ülkenin eğitim imkanları önem taşırken, çocuksuz aile için bu durumun bir önemi olmayacaktır. Göç hacmi ve oranı insanların çeşitliliği, ekonomideki dalgalanmalar, gelişmişlik durumlarına göre de değişebilmektedir (Lee, 1966, s. 50-56).

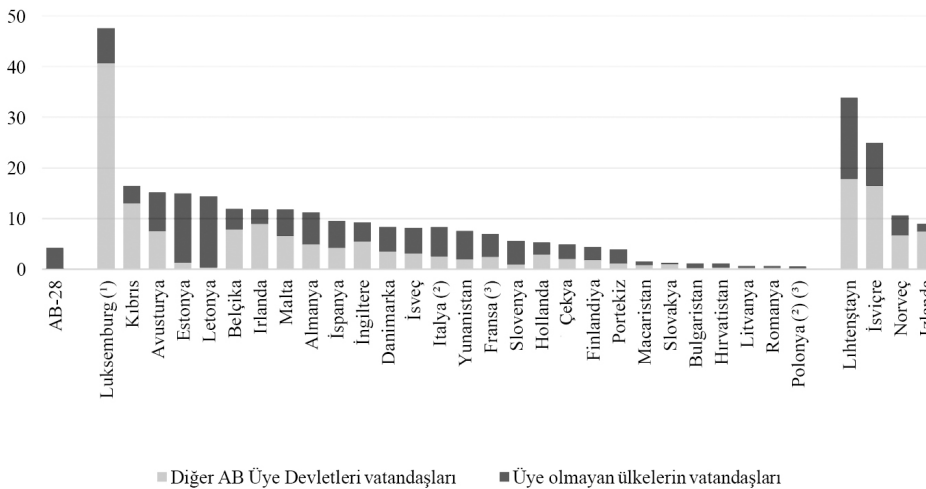
Bununla birlikte, yüksek ve düşük yetenekli kişilerin göçünü durdurmanın neredeyse imkânsız olduğunu kabul etmek de önemlidir. Zira uluslararası göç hakkındaki son veriler göç olgusunun dünya üzerindeki önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 1: 2017 İtibarıyla AB Ülkelerinde Toplam Göç Sayıları

Kaynak: <http://ec.europa.eu/eurostat>.

1 Ocak 2017 itibarıyla üye olmayan bir ülkenin vatandaşlığına sahip bir AB üyesi ülkede ikamet eden kişi sayısı, Avrupa Birliği nüfusunun % 4,2'sine tekabül eden 21,6 milyon kişi olduğu belirlenmiştir. Buna ek olarak AB üyesi devletlerden birinden başka bir AB'ye üye devletin vatandaşlığında yaşayan 16,9 milyon kişi bulunmaktadır. Mutlak anlamda, 1 Ocak 2017'de AB'ye üye devletlerde yaşayan en büyük vatandaşı olmayan ülke sayısı 9,2 milyon kişi ile Almanya'da bulunmaktadır. Almanya'yı Birleşik Krallık 6,1 milyon, İtalya 5 milyon, Fransa 4,6 milyon ve İspanya 4,4 milyon kişi ile takip etmektedir (Bkz. Tablo 1).

Tablo 2: Yerleşik Nüfusta Vatandaş Olmayanların Payı, 1 Ocak 2017

Kaynak: <http://ec.europa.eu/eurostat>.

Görel olarak, Tablo 2'de vatandaş olmayanlar toplam nüfusun % 48'ini oluşturduğundan dolayı vatandaş olmayanların en yüksek paya sahip olduğu AB'ye üye devlet Lüksemburg'dur. Buna karşılık yabancı nüfusun oranı en düşük Polonya'dır. Kıbrıs, Avusturya, Estonya, Letonya, Belçika, İrlanda, Malta ve Almanya'da da yüksek oranda vatandaş olmayanlar (yerleşik nüfusun % 10'u veya daha fazlası) tespit edilmiştir (Eurostat, 2017). Esasında artan bu göç akışları son 25 ila 30 yıldır işgücü kaynaklı talepten dolayı Avrupa'nın uyguladığı göç politikası sonucu oluşmuş bir pazardan ibarettir. Ekonomik anlamda bu göç hareketi, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde artan işgücü ihtiyacından doğmuştur (Yılmaz, 2014, s. 1694). Nitekim Hayter, (2000, s. 9-10)'in de belirttiği gibi ekonomik göç büyük anlamda Batı'nın işgücü ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

Kane (1995, s. 16-17)'e göre göç, siyasi baskılara, şahsi dürtülere, ulaşım ve iletişim gibi sistemlere ve modern çağın ekonomik gelişmelerine karşı gösterilen bir reaksiyondur. Hangi amaçla yapılsa yapılsın ister sebep olarak isterse nihai sonuç olarak nitelendirilsin, bir şekilde bağlı olduğu toplumda siyasal, sosyal ve ekonomik etkiler bırakmaktadır. Bu nedenle Kane, göçü ne pozitif ne de negatif olarak algılamaktadır.

3. Literatür

Esasında göçlerin itici gücü olduğu gibi çekici faktörleri de vardır. Gelir, işsizlik, sanayileşme, eğitim, sağlık hizmetleri, mesafeler, refah seviyesi, yaşam kalitesi gibi makroekonomik etmenler göçü cazip kılmaktadır.

Ülkelerin veya bölgelerin seçici faktörleri uluslararası göç akışlarının artmasında, 1980'lerden beri neredeyse her yerde bilinmektedir (Cushing ve Poot, 2004, s. 328). Ekonomik faktörler, bu durumun önemli belirleyicileri olmuştur. Bu nedenle mevsimsel işlerin yüksek seviyelere varan istihdam eksikliği bu ülkelere göç etmeyi teşvik etmiştir (Martinoia, 2011, s. 97; Cattaneo, 2008, s. 3). Neo-klasik yaklaşıma göre, hedef ülkede azalan bir işsizlik ve artan gelir düzeyi, göçü teşvik etmektedir (Martinoia, 2011, s. 97). Ayrıca Heid ve Larch, (2012, s. 6) göçün, daha düşük işsizlik oranlarına sahip ülkelerde daha yüksek olacağını gözlemlemiştir ancak düşük işsizliğin yanı sıra nispeten yüksek kazançlar da göçü teşvik etmektedir (Heitmueller, 2004, s. 103). Bu bağlamda göç eden taraf, bu durumu bir yatırım olarak algılayacaktır, çünkü beklenen kazanç veya bir iş bulma olasılığı, göçmenlerin gelirlerine pozitif bir katkı sağlayacaktır (Sjaastad, 1962).

Trübswetter ve diğerleri, (2003) Almanya için yaptıkları çalışmada, 1967-2000 yılları arasında Almanya'ya uluslararası göçün belirleyicileri üzerine Panel eşbütünleşme ve Zaman serisi analizleri ile inceleme yapmışlardır. Ampirik bulgular genel olarak göç teorisi tahminleriyle hemfikirlerdir. Yani sonuçlar genellikle, ev sahibi ülke ile veren ülke arasında kişi başına düşen gelirden pozitif farkın, uzun vadeli göçmen stokunu arttırdığı teorik varsayımları desteklemektedir. Bununla birlikte, göç alan ülkelerdeki istihdam oranlarının etkisinin, örneklemelerinde belirsiz olduğunu tespit etmişlerdir.

Boubtane ve diğerleri, (2012), 1987-2009 dönemi için yaptıkları çalışmada, panel VAR'ı kullanarak, GSYH tarafından temsil edilen ekonomik durum ve 22 OECD ülkesindeki işsizlik oranı arasındaki nedensel ilişkiyi araştırmışlardır. Ampirik bulgular, göç ve kişi başına düşen GSYH arasında pozitif yönlü iki yönlü nedensellik ilişkisinin varlığına dair kanıtlar tespit etmişlerdir. Yazarlar, hedef ülkedeki ekonomik koşulların göçmenlerin göç etmeye teşvik ettiğini tespit etmişlerdir.

Mayda, (2010) 1980 ve 1995 yılları arasında 14 OECD ülkesine göç akışlarının belirleyicilerini araştırmıştır. Gidilen yer ve menşe ülkelerdeki ortalama gelir ve gelir dağılımının göç üzerindeki etkilerini incelemiştir. Buna göre çekme faktörleri, gelir fırsatlarının, göç oranlarının büyüklüğünü önemli ölçüde artırdığına dair kanıtlar bulmuştur.

Alvarez-Plata ve diğerleri, (2003) OLS ve GMM tahmincilerini kullanarak Orta ve Doğu Avrupadaki AB'ye aday ülkelerden yine mevcut AB'ye üye ülkelere göç potansiyelini araştırmışlardır. Almanya için belirlenen sonuçlar; ülkedeki ya da bölgedeki istihdam oranlarının göç eğilimleri üzerinde önemli bir etkisi olmadığını tespit etmişlerdir. Çalışmanın Avrupa örneği, 1993 ile 2001 yılları arasında 15 hedef ülkenin ve 20 kaynak ülkenin dengesiz bir panelidir. Avrupa örneğine dayanan tahminler Almanya örneğine göre çok daha az kesindir. Özellikle, istihdam değişkenleri ve çoğu mesafe değişkeninin önemsiz olduğu ortaya çıkmıştır.

Datta, (2004) Bangladeş'ten Batı Bengal'e olan göçü karşılıklı olarak anket yöntemiyle incelemiştir. Batı Bengal'in çekim faktörü olarak ekonomik fırsatın iş imkânı açısından %85'ine göre, Batı Bengal'de hüküm süren ekonomik güvenlik, Batı Bengal'e göçmenler için çekim faktörü olarak belirleyici olmuştur. Bangladeş ve Batı Bengal'in coğrafi yakınlığı, dilbilim ve kültürel benzerlikler, aynı yemek alışkanlığı, homo-etnik iklim, barınma, dürüstlük, dostluk duygusu, Batı Bengal halkının kabul gücü inancı Bangladeş'ten gelen nüfus hareketlerine katkıda bulunduğu tespit edilmiştir.

Jennissen, (2003), 1960-1998 yılları arasında Batı Avrupadaki uluslararası göç üzerindeki ekonomik belirleyicilerin etkisini incelemiştir. Bağımlı değişkenin net göç oranı, ekonomik belirleyicilerin ise, nüfusun GSYH'si, işsizlik ve ortalama eğitim düzeyinin olduğu çalışmada zaman serisi regresyon modelleri kullanılmıştır. Buna göre, kişi başına düşen GSYH'nin net uluslararası göçe olumlu bir etkiye ve işsizliğin bir ülkenin net uluslararası göçüne olumsuz bir etkisi olduğuna dair kanıtlar bulunmuştur.

4. Metodoloji

4.1. ARDL Modeli

Paseran ve diğerleri, (1999, s. 2-5) ARDL modeli için Mean Grup Tahmincisi (MG) ve Pooled Mean Grup tahmincisi (PMG) olmak üzere iki tahminci geliştirmişlerdir. MG tahmincisi, uzun dönem parametrelerini bireysel ARDL tahminlerinden elde edilen uzun

dönem parametrelerin ortalamasından türetilmektedir ve ARDL spesifikasyonunun parametreleri üzerine hiçbir kısıtlama getirmemektedir. MG yaklaşımı, her bir grup için ayrı ARDL regresyonlarını tahmin etmeye ve θ ve Φ bireysel grup katsayılarını θ_i ve Φ_i 'nin basit ortalamaları olarak elde edilmesine dayanır. Bu tahmincinin temel eksikliği paneli oluşturan birimler arasında belirli parametrelerin aynı olmamasıdır. MG tahmincisindeki bu eksiklik PMG tahmincisi ile giderilmektedir. Buna göre uzun vadeli homojenlik kısıtlamaları geçerliyse, MG tahminlerinin etkisiz olacağı bilinmektedir. PMG tahmincisinin önemli bir problemi ise parametre heterojenliğidir. Bu tahminci kısa vadede katsayılar ve hata varyanslarının ülkeler arasında farklılık göstermesine izin verirken, uzun dönemli katsayıların homojenliğini varsayarak bu problemi kısmen ortadan kaldırmanın bir yolunu sunmaktadır (Simões, 2011, s. 456). Uzun dönem homojenite varsayımı altında PMG ve MG tutarlı tahminciler olsalar da Pesaran ve diğerleri, (1999) tarafından önerilen PMG yaklaşımı daha verimli bir tahmin edicidir (Kim ve diğerleri, 2010, s. 258). Buna göre bağımlı ve bağımsız değişkenlerin sırasıyla p ve q olduğu varsayımı altında girilen ARDL (p, q, \dots, q) modeli aşağıdaki gibi yazılabilir;

$$y_{it} = \mu_i + \sum_{j=1}^p \lambda_{ij} y_{it-j} + \sum_{j=0}^q \delta_{ij}^1 x_{it-j} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

burada $i = 1, 2, \dots, N$ olan ülke indeksini, $t = 1, 2, \dots, T$ (yıllık frekansta) zaman indeksini, j zaman gecikmesinin sayısını, $y_{it} = g\ddot{O}\ddot{C}_{it}$, $x_{it} = (i\ddot{s}sizlik_{it}, kbgelir_{it}, sanayi_{it})$ ve μ_i sabit etkileri göstermektedir. Yeniden parametrelendirme ile denklem (2) şu şekilde yazılabilir:

$$\Delta y_{it} = \mu_i + \Phi_i y_{it-1} + \beta_i' x_{it} + \sum_{j=1}^{p-1} \lambda_{ij}^* \Delta y_{it-j} + \sum_{j=0}^{q-1} \delta_{ij}^{*'} \Delta x_{it-j} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

Burada,

$$\Phi_i = -\left(1 - \sum_{j=1}^p \lambda_{ij}\right), \beta_i = \sum_{j=0}^q \delta_{ij}$$

$$\lambda_{ij} = -\sum_{m=j+1}^p \lambda_{im}, j = 1, 2, \dots, p-1, \text{ ve}$$

$$\delta_{ij} = -\sum_{m=j+1}^q \delta_{im}, j = 1, 2, \dots, q-1.$$

Değişkenleri daha ileri seviyelerde gruplayarak denklem (3), hata düzeltme denklemi olarak yeniden yazılmıştır:

$$\Delta y_{it} = \mu_i + \Phi_i (y_{it-1} - \theta_i' x_{it}) + \sum_{j=1}^{p-1} \lambda_{ij}^* \Delta y_{it-j} + \sum_{j=0}^{q-1} \delta_{ij}' \Delta x_{it-j} + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

Burada $\theta_i = -(\beta_i \Phi_i) = -(\beta_i / \varphi_i)$ arasında denge ilişkisi tanımlayan y_{it} ve x_{it} dir. Bunun aksine λ_{ij}^* ve σ_{ij}^{*} geçmiş değerleri ve diğer x_{it} belirleyicileri kısa dönemli katsayılardır. Son olarak, Φ_i hata düzeltme katsayısı x_{it} 'de bir değişikliği takiben uzun vadeli dengeye doğru, y_{it} 'nin ayarlama hızını ölçer. $\Phi_i < 0$ böyle uzun dönemli bir ilişki var olduğunu garanti etmektedir. Bunun bir sonucu olarak, Φ_i 'nin önemli ve negatif değeri y_{it} ve x_{it} arasında koentegrasyonun varlığını kanıt olarak kabul edilir. Lakin yukarıda bahsedilen modelleme sorunlarından bir diğeri de bu iki alternatif tahminci arasındaki seçim yapma meselesidir. Bu durumda $\theta_i = \theta, i = 1, 2, \dots, N$ formundaki kesitsel homojenlik kısıtlaması geçerlidir ve PMG tahmincisinin uygunluğu için uzun dönem parametrelerinin homojenite testini Hausman testi ile yapılması önerilmiştir (Hausman, 1978, 1264). Hausman testi, PMG tahmincilerinin MG'lerden daha tutarlı ve daha verimli olduğunu ileri sürmektedir (Kim ve diğerleri, 2010, s. 258).

4.2. Veri Seti ve Model

Bu çalışmada amaç, uluslararası göçlerin çekici yönlerini belirleyen etmenleri Panel ARDL yaklaşımı ile incelemektir. Bu amaçla çalışma 1994-2015 dönemi Avrupa Birliği'ne üye 18 ülke için çalışılmıştır. AB üyesi diğer 10 ülke (Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Estonya, Yunanistan, Letonya, Litvanya, Malta, Romanya, Slovenya) veri eksikliği sebebiyle çalışmaya dâhil edilememiştir. Göç ile makroekonomik aktiviteyi ölçen kişi başı gelir, işsizlik oranı ve sanayi arasındaki uzun dönemli ilişkinin tespiti amaçlanmıştır ancak, AB ülkeleri için istikrarlı verilere ulaşılamadığından dolayı çekme faktörü olarak istenen eğitim ve sağlık verileri ele alınamamıştır.

Kişi başına gelir ve işsizlik oranı verileri World Bank veri tabanından, sanayi üretimi Federal Reserve Economic Data'dan, göç verisi ise OECDSTAT'tan elde edilmiştir. Avrupa Birliği'ne olan uluslararası göçün makroekonomik belirleyicilerini kısa ve uzun vadede incelemek amacıyla, tahmini regresyon modeli şu şekilde oluşturulmuştur:

$$göç_{it} = \beta_0 + \beta_1 işsizlik_{it} + \beta_2 kbgelir_{it} + \beta_3 sanayi_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

t zaman periyodunu, it kesit verilerini göstermektedir. β_0 sabit terim ve ε_{it} ise modele dâhil edilen hata terimini göstermektedir. Burada göç; yabancı nüfus akımlarının toplam

sayısını (milyon kişi), *işsizlik*; işsizlik oranının işgücü içerisindeki payını, *kggelir*; sabit 2010 (milyon ABD dolar) cinsinden ölçülen kişi başına GSYH'yi ve *sanayi* ise mevsimsellikten arındırılmış toplam sanayi üretim (2010=100) endex değerlerini ifade etmektedir.

4.3. Birim Kök Testi

Panel seriler arasında değişkenlerin durağanlığını tespit etmek için Panel birim kök testlerinin tespitine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle eğer seri birim kök içeriyorsa durağan değildir demektir ve ilk yapılması gereken serileri durağan hale getirmektir. Bu çalışmada öncelikle seriler Im Pesaran Shin, (2003) tarafından geliştirilen panel birim kök testi ile durağanlıkları sınanmıştır. Serilerin durağan olup olmadığı Tablo 1'deki gibi sunulmuştur. Yapılan birim kök testi sonucuna göre kişi başına gelir verisi düzey değerinde durağan olmasına karşılık diğer seriler, durağan olmayıp I(1) de durağandır ve H_0 reddedilir birim kök yoktur.

Tablo 2: Im Pesaran Shin (2003) Birim Kök Testi

		Seviye		Birinci fark	
Değişken		istatistik	p-value	istatistik	p-value
Göç	Sabit	-1.5301	0.7501	-4.1920	0.0000
İşsizlik	Sabit	-1.3427	0.7629	-2.7416	0.0000
Kbgelir	Sabit	-2.3709	0.0003	-	-
Sanayi	Sabit	-1.5124	0.4521	-4.0675	0.0000

Not: Maksimum gecikme uzunluğu Akaike Bilgi kriterine göre 3 olarak belirlenmiştir.

Bu noktada çalışmaya tüm değişkenler, varyans ve otokorelasyona karşı koruyabilmek için doğal logaritmaları alınarak analize dâhil edilmiştir.

4.4. Ampirik Bulgular

Bu çalışmada Panel ARDL modeli kullanılmıştır. Buna göre Tablo 2'de Pooled Mean Grup ve Mean Grup analizinin test sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 3: ARDL'nin Havuzlanmış Ortalama Grup (PMG) ve Ortalama Grup (MG) Tahminleri

	Değişkenler	PMG Tahmincisi	MG Tahmincisi	Hausman Test
	Göç			
	işsizlik	-.2044328 (0.011)	-.450706 (0.275)	Prob>chi2 = 0.6706
Uzun Dönem	Kbgelir	2721886 (0.000)	-.4838637 (0.463)	
	Sanayi	5848975 (0.035)	-3.843085 (0.342)	
	ec	-.9251427 (0.000)	-1.029756 (0.000)	
	işsizlik	2455091 (0.133)	2856718 (0.284)	
Kısa Dönem	Kbgelir	3.41746 (0.093)	10.24381 (0.321)	
	Sanayi	-.5125396 (0.211)	9592855 (0.144)	
	cons	-1.122698 (0.000)	2.890008 (0.408)	

Eğitim homojenliği hipotezini test ederken Hausman testi kullanılmaktadır. PMG ve MG için Hausman, (1978) testi ile ilişkili p değerleri, 0.05'ten büyüktür ve bu nedenle uzun vadede homojenlik kısıtlama hipotezini reddetmez (Mahyideen ve diğerleri, 2012, s. 373). MG tahmincisi reddedilir ve havuzlanmış ortalama grup (PMG) modeli kabul edilir. Bu noktada bu çalışma PMG' de elde edilen sonuçlara göre yorumlanmaktadır.

Pooled Mean Group analizinde yer alan regresyon sonuçlarına göre PMG hata düzeltme tahmincisinin parametresi kısa dönemde, negatif ve anlamlıdır. Serilerin izlediği trendler, pozitif ve negatif şoklar içerdiğini göstermektedir. Bulgulara göre bağımlı değişken olan göç akışlarının kısa dönemli şokları, uzun dönemde %9 oranında dalgalanarak göç hızına yakınsamaktadır.

Bireyleri göçe zorlayan faktörlerin başında işsizlik gelmektedir. Başka bölgelerdeki istihdam fırsatlarının göçe etkisi olduğu aşikârdır. Dolayısıyla, bireylerin başka bölgelerde ya da başka ülkelerde iş bulma beklentisi, göç kararında etkili olacaktır (Çelik, 2006, s. 154-155). Bu noktada analiz sonuçları incelendiğinde uzun dönemde tüm değişken katsayıları istatistiksel açıdan anlamlıdır. Yani göç ve örneklem ülke gurubunun değişkenlerinden biri olan işsizlik oranı arasında uzun dönemde negatif ilişki olduğu gibi aynı zamanda anlamlıdır. İşsizlik oranı %1 oranında arttığında göç de %2 oranında azalmaktadır.

Göç kararını etkileyen faktörlerden biri de ülkelerin yüksek geliridir. Göç ve gelir arasındaki pozitif ilişkiye göre, yüksek gelirli bölgelerin/ülkelerin net göç almasına karşılık

düşük gelirli bölgelerin ise, net göç vermesi beklenir (Çelik, 2006, s. 153). Buna göre kişi başı gelirin pozitif ve anlamlı olması uzun dönemli bir ilişkinin var olduğu ve buna binaen de söz konusu ülkelere göç akışın da kişi başına düşen gelirin etken olduğu söylenebilir. Bu durumda söz konusu ülkelerde kişi başı gelir %1 oranında arttığında göçü %2,7 kadar artıracaktır. Kısacası kişi başına düşen gelir, uzun vadede göçü pozitif olarak etkilemektedir. Bu sonuç Trübswetter ve diğerleri, (2003, s. 9-10); Mayda, (2010, s. 1271); Datta, (2004, s. 353-354) analizlerini destekler niteliktedir. Aynı şekilde sanayileşme ile birlikte göçler de gelişmiş ülkelere kaymaktadır. Bu noktada sanayi üretimi ile göç arasında uzun dönemde bir ilişkinin olduğu ve sanayi üretimi %1 arttığında göçü de %5 oranı civarında artırdığı görülmektedir. Tüm spesifikasyonlarla ilgili olarak, sonuçlar uzun vadeli katsayılara yol açmaktadır.

Kısa dönemde ise göç, kişi başına gelir ile istatistiksel olarak anlamlıyken diğerleri ile arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Kısa dönemli PMG sonuçları, göç akışı ile kişi başına gelir arasında anlamlı bir etkileşim olduğu görülmektedir. Zira kısa dönemde söz konusu ülkelerde kişi başı gelir %1 oranında arttığında göç yaklaşık %3 kadar artacaktır. Bulgular, kişi başına gelir ile göç akışı arasında hem kısa dönemli hem uzun dönemli pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Buradan şu sonuca ulaşılabilir; kişi başına düşen gelir, göç üzerinde beklenen ölçüde etkili olup göç hareketlerinde oldukça belirleyici role sahiptir. Diğer yandan belirlenen Avrupa Birliği ülkeleri ve belirlenen yıllar için uzun dönemde ekonomik unsurlar göç hareketlerinde etkili olmuştur.

5. Sonuç

Bu çalışmada makroekonomik etkenlerden seçilen işsizlik oranı, sanayi üretimi ve kişi başı gelirin çekici güçler yaklaşımı ile uluslararası göçlere etkisi ekonometrik modellerle belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre 1994-2015 dönemi verileri dikkate alınarak Avrupa Birliği ülkelerine göç hareketlerinin çekici yönleri Panel ARDL yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Bu amaçla AB' ye üye 18 ülke, çalışmanın evren ve örneklemini oluşturmaktadır. Veri eksikliği sebebiyle (Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Estonya, Yunanistan, Letonya, Litvanya, Malta, Romanya, Slovenya) 10 ülke çalışma dışı bırakılmıştır. Yapılan Hausman testi sonucunda da PMG'nin etkin tahminci olduğuna karar verilmiştir ve sonuçlar buna göre yorumlanmıştır. Bu analiz, hem uluslararası göç modelinin tahminleriyle tutarlı tahminler üretmekte (Martinoia, 2011; Çelik, 2006; Heid ve Larch, 2012; Heitmueller, 2004) hem de deneysel kanıtlar (Trübswetter ve diğerleri, 2003; Mayda, 2010; Mayda, 2005; Datta, 2004) üretmektedir.

Dolayısıyla itici güçlerin yanı sıra çekici güçlerin de göçü etkilediği bilinmektedir. Çekici güçlerin başında, yüksek gelir ve istihdam fırsatları gelmektedir. Özellikle, çekme faktörlerinin, yani hedef ülkedeki gelir fırsatlarının, göç oranlarının büyüklüğünü önemli ölçüde artırdığına dair kanıtlar bulunmuştur. Bu sonuç, ampirik modelin

spesifikasyonundaki değişikliklere karşı oldukça güçlüdür. Hem mutlak hem de nispi anlamda çekme faktörleri önemlidir. Avrupa Birliği bünyesinde göç akımının bölgesel ekonomik entegrasyon hedefine ulaşmada önemli bir rolü olduğu ARDL analiz sonuçlarında görülmektedir. Uzun dönem analiz sonuçları makroekonomik etkiler açısından hedef ülkelerin işsizlik oranları, sanayi üretimleri, kişi başına düşen gelirleri göç almında oldukça büyük makroekonomik etkenler olduğu görülmüştür. Buna göre göç eden akım, hedef ülkelerin ekonomik düzeylerinin gelişmişliği ile de yakından ilişkilidir. Uzun dönemde, belirlenen 18 Avrupa Birliği ülkesi için sanayileşme ile birlikte istihdam fırsatlarının ortaya çıkması ve gelir düzeylerinin yükselmesi, bireyler için çekici bir faktör olmuştur.

Diğer yandan kısa dönemde ise, kişi başına düşen gelir %1 arttığında göç de %3 oranında artarken, kısa dönemde göç ile işsizlik oranı ve sanayi üretimi arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Bu bakımdan ekonomik altyapının potansiyel faydaları, ekonomik ve sosyal dönüşümde kabul gören göçe neden olmaktadır. Zira ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik olarak uygun politikaların belirlenmesi ancak göçün nedenlerinin bilinmesi ile mümkün olmaktadır. Bu nedenle çalışmanın ilgili literatüre katkıda bulunacağı beklenmektedir.

Ekonomik gelişmeyle beraber göç yoluyla artan nüfus, ülkenin belli bölgelerine yönelik olursa, çözümü güç problemler meydana getirebilir. Bu nedenle nüfusun göç vasıtasıyla, ülkenin belli başlı çekim noktalarına yoğunlaşması, bölgenin nüfusu kaldırma kapasitesini düşürdüğü gibi, önemli ekonomik problemler doğurabilir. Bu bağlamda, çekim merkezlerinin üzerindeki aşırı nüfus yükü hafifletilerek dengeli kentleşme sağlanabilir. Bu sayede göçün yaratmış olduğu olumsuz etkiler hafifletilmiş olur.

Hedef ülkedeki ortalama gelir fırsatlarındaki değişiklikler sadece göçmenlerin oraya gitme teşvikini etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda göç politikalarının oluşumunun arkasındaki politik süreci de etkilemektedir. Örneğin, politika yapıcılar artan göç girişlerine karşı siyasi, insan hakları, insani yardım, azınlık topluluklarının güvenliği, demografik önlemler, ticaret, kalkınma, işbirliği gibi programlar ile sorunların üstesinden gelmeyi ve yerli halkla daha fazla uyumu sağlayabilmelidir. Ayrıca ekonomik durumların arz yönlü belirleyicileri de göçü çekmede oldukça etkili olduğu bilinmektedir. Bu nedenle hedef ve menşe ülke arasında bulunan bir takım etmenler eşitlendiği takdirde, bireylerin göçe yönelme eğilimlerini dengeli bir şekilde etkileyecektir. Sonuçlara göre özetle göç kotalarını, arz yönlü etkileri ile hafifletmek önemlidir.

Kaynakça

- Alvarez-Plata, P., Brücker, H., Siliverstovs, B. (2003). *Potential Migration from Central and Eastern Europe into the EU-15 – An Update* (Report for the European Commission). Berlin: DG Employment and Social Affairs, Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung.
- Andrienko, Y., Guriev, S. (2004). Determinants of Interregional Mobility in Russia: Evidence from Panel Data. *Economics of Transition*, 12 (1), 1-27.
- Basile, R., Causi, M. (2005). Le Determinanti Dei Flussi Migratori Nelle Province Italiane: 1991-2001. *Departmental Working Papers Of Economics*. Roma: Dipartimento Di Economia, Università Degli Studi Roma Tre.
- Bhagwati, J. (2003). Borders Beyond Control. *Foreign Affairs*, January/February 98-104.
- Boubtane, E., Coulibaly, D., Rault, C. (2012). *Immigration, Growth and Unemployment: Panel VAR Evidence From OECD Countries* (Discussion Paper 6966). Germany: IZA.
- Cattaneo, C. (2008). The Determinants of Actual Migration and the Role of Wages and Unemployment in Albania: an Empirical Analysis. *The European Journal of Comparative Economics*, 5 (1), 3-32.
- Cushing, B., Poot, J. (2004). Crossing boundaries and borders: Regional science advances in migration modelling. *Papers in Regional Science*, 83, 317-338. <http://dx.doi.org/10.1007/s10110-003-0188-5>.
- Çelik, F. (2006). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı İle Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27, 149-170.
- Çondur, F., Bölükbaş, M. (2014). Türkiye’de İşgücü Piyasası ve Genç İşsizlik Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Amme İdaresi Dergisi*, 47 (2), 77-93.
- Daveri, F., Riccardo, F. (1999). Where Do Migrants Go? *Oxford Economic Papers*, 51 (4), 595-622.
- Datta, P. (2004). Push-Pull Factors of Undocumented Migration from Bangladesh to West Bengal: A Perception Study. *The Qualitative Report*, 9 (2), 335-358.
- Er, A. (2015). İtici ve Çekici Faktörler Bağlamında İç Göç: Gaye Hiçyılmaz’dan Fırtınaya Karşı. *Göç Dergisi*, 16 (1), 43-58.
- Etzo, I. (2008). *Internal Migration: A Review Of The Literature*. University of Cagliari (Migration Report). Eurostat: Eurostat (2016).
- Eurostat (2017), *Migration Report*. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics#Migration_flows:_2_million_non-EU_immigrants.

- Fachin, S. (2007). Long-Run Trends in Internal Migrations in Italy: A Study in Panel Cointegration with Dependent Units. *Journal of Applied Econometrics*, 22 (2), 401-28.
- Furceri, D. (2006). Does Labour Respond to Cyclical Fluctuations? The Case of Italy. *Applied Economics Letters*, 13 (3), 135-139.
- Graves, P. E., Linneman, P. D. (1979). Household Migration: Theoretical and Empirical Results. *Journal of Urban Economics*, 6, 383-404.
- Güler, A., Özyurt, H. (2011). Merkez Bankası Bağımsızlığı ve Reel Ekonomik Performans: Panel ARDL Analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3 (2), 1309-8020.
- Haas, H. D. (2007). International Migration, Remittances And Development: Myths And Facts. *Third World Quarterly*, 26 (8), 1269-1284.
- Hausman, J. A. (1978). Specification Tests in Econometrics. *Econometrica*, 46 (6), 1251-1271.
- Hayter, T. (2000). *Open Borders*. London: Pluto Press.
- Heid, B., Larch, M. (2012). Migration, Trade and Unemployment. Economics: The Open-Access. *Open-Assessment E-Journal*, 6 (4), 1-42.
- Heitmueller, A. (2004). Unemployment Benefits, Risk Aversion, and Migration Incentives. *Journal of Population Economics*, 18, 93-112. <http://dx.doi.org/10.1007/s00148-004-0192-3>.
- Im, K. S., Pesaran, M. H., Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 115 (1), 53-74.
- Kane, H. (1995). Leaving Home. *Society*. 32 (4), 16-25.
- Kim, D. H., Lin, S. C., Suen, Y. B. (2010). Dynamic Effects of Trade Openness On Financial Development. *Economic Modelling*, 27 (1), 254-261.
- Jennissen, R. (2003). Economic Determinants of Net International Migration in Western Europe. *European Journal of Population*, 19, 171-198.
- Lalonde, R., Topel, R. (1997). *Chapter 14 Economic Impact of International Migration and the Economic Performance of Migrants*, 1, 799-850.
- Lee, E. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3 (1), 47-57.
- Mahyideen, J. M., İsmail, N. W. and Hook, L. S. (2012). A Pooled Mean Group Estimation on ICT Infrastructure and Economic Growth in ASEAN-5 Countries. *Journal of Economics and Management*, 6 (2), 360-378.
- Martinoia, M. (2011). European Integration, Labour Market Dynamics and Migration Flows. *The European Journal of Comparative Economics*, 8 (1), 97-127.
- Mayda, A. M. (2003). International Migration: A Panel Data Analysis of The Determinants of Bilateral Flows. *Journal of Population Economics*, 23 (4), 1249-1274.

Çekici Güçler Yaklaşımı ile Uluslararası Göç: Ampirik Bir Analiz

- Mayda, A. M. (2010). International Migration: A Panel Data Analysis of The Determinants of Bilateral Flows. *Journal of Population Economics*, 23 (4), 1249-1274.
- Parkins, N. C. (2010). Push and Pull Factors of Migration. *American Review of Political Economy*, 8 (2), 6-24.
- Peri, G. (2012). The Effect of Immigration on Productivity: Evidence from U.S. States. *Review of Economics and Statistics*, 94 (1), 348-358.
- Pesaran, M. H., Smith, R. P. (1995). Estimating Long-Run Relationships From Dynamic Heterogeneous Panels. *Journal of Econometrics*, 68, 79-113.
- Pesaran, M. H., Shin, Y., Smith, R. (1999). Bounds Testing Approaches to the Analysis of Long Run Relationships. *ESE Discussion Papers 46*, Edinburgh: Edinburgh School of Economics, University of Edinburgh.
- Pesaran, M. H., Shin, Y., Smith, R. (1999). Pooled Mean Group Estimation and Dynamic Heterogeneous Panels. *Journal of the American Statistical Association*, 94 (446), 621-634.
- Pesaran, M. H., Smith, R. (1995). Estimating long-run relationships from dynamic heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 68 (1), 79-113.
- Ravenstein, E. G. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48 (2), 167-235.
- Salvatore, D. (1977). An Econometric Analysis Of Internal Migration In Italy. *Journal of Regional Science*, 17 (3), 395-408.
- Schoorl, J., Heering, L., Esveldt, I., Groenewold, G., Van der Erf, R. (2000). Push and Pull Factors of International Migration: A Comparative Report. *Popline By Health*. Luxembourg: European Communities, Office for Official Publications, 161.
- Simões, M. (2011). Education Composition and Growth: A Pooled Mean Group Analysis of OECD Countries. *Panoeconomicus*, 4, 455-471.
- Sjaastad, L. A. (1962). The Costs and Returns of Human Migration. *The Journal of Political Economy*. 70 (5), 80-93. <http://dx.doi.org/10.1086/258726>.
- Trübswetter, P. Siliverstovs, B. and Brücker, H. (2003). International Migration to Germany: Estimation of a Time-Series Model and Inference in Panel Cointegration. *DIW Discussion Papers*, 391. Germany: Berlin.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 9 (2), 1685-1704.
- Zimmermam, K. F. (1996). European Migration: Push and Pull. *International Regional Science Review*, 19 (1-2), 95-128.